

Віталій ШПИТЯК
(Ніжин)

Організація навчального процесу в Ніжинській фельдшерсько-акушерській школі під час нацистської окупації (1941–1943 роки)*

Одним із потужних освітніх закладів у Ніжині, що відновив роботу після окупавання міста німцями у вересні 1943 р. була Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа (далі – НФАШ). На сторінках “Ніжинської старовини” вже публікувався корпус документів, що висвітлюють діяльність школи у цей період [1]. У даному дослідженні спираючись на зазначені опубліковані, а також на ще невидані архівні документи спробуємо проаналізувати особливості організації навчального процесу в НФАШ цього часу.

Указаний навчальний заклад відновив роботу 23 листопада 1941 р. після вимушеної перерви, пов’язаної з нападом Німеччини на СРСР і окупацією України німецькими військами. З ініціативою про поновлення роботи школи звернулися до коменданта м. Ніжина представники громадськості Д. Чичківський (на той час завідувач відділу освіти Ніжинської міської управи), а також лікар Бобок – директор цієї школи.

Як значилося в клопотанні на ім’я коменданта, підставою для відкриття школи було те, що при реєстрації для продовження навчання виявилось 250 колишніх учнів, а також надійшло багато нових заяв від бажаючих отримати медичну освіту. Вказувалося також, що НФАШ цілком забезпечена матеріально-технічною базою, в т.ч. має відремонтоване шкільне приміщення та обладнані анатомічний та хімічний кабінети [2]

23 листопада 1943 р. німецькою фельдкомендатурою було видано дозвіл на відкриття школи, відколи можна починати відлік щодо поновлення її роботи [3]

Усі бажаючі навчатися у НФАШ мали скласти вступні іспити. В “Додатку до кошторису Ніжинської Фельдшерсько-Акушерської школи на II півріччя 1942р.” зазначалося, що при наборі трьох груп (набиралося 100 учнів, абітурієнтів було 200 осіб) склалися іспити з трьох дисциплін усно (українська мова, математика, фізика) та з двох письмово (українська мова, математика) [4].

Структура та спеціалізація НФАШ порівняно з довоєнним часом принципів змін не зазнала. Тривалість навчання становила як і раніше 3 роки. В 1941 р. учні НФАШ навчалися за двома спеціалізаціями – фельдшерська справа й акушерство. В межах кожного курсу, відтак, існував фельдшерський і акушерський відділи, які, у свою чергу, поділялися на групи. Зокрема, фельдшерський відділ на I курсі мав у 1941/42 навчальному році 3 групи (“А”, “Б”, “С”), на II і III курсах по 2 групи (“А” і “Б”). Акушерський відділ мав 1 групу на I і III курсах. На II курсі створити окрему акушерську групу, очевидно, не вдалося.

У 1942/43 навчальному році спеціалізація НФАШ розширилася за рахунок запровадження навчання зуболікарській справі та фармакології. Проте, відповідні відділи були створені не лише на I курсі (до кожного відділу було набрано по одній групі), але й на II курсі, де дві

* Публікація підготовлена в межах реалізації науково-дослідного проекту кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя “Ніжин та Ніжинщина в період Другої світової війни”.

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

групи фельдшерського відділу були перепрофільовані на зуболікування та фармакологію.

Таким чином, із 1942 р. НАШ мала 4 спеціалізації і могла поправу називатися повноцінною медичною школою.

У 1943 р. на I курс було набрано 3 групи: зуболікарську, фармацевтичну та фельдшерсько-акушерську. Всі три групи, на відміну від попередніх двох наборів окупаційної доби, були неукмплектованими (13–17 учнів кожна). Ймовірно, наближення фронту деструктивно впливали на навчальний процес.

Відділи	1941/42 навчальний рік			1942/43 навчальний рік			1943/44 навчальний рік		
	I курс	II курс	III курс	I курс	II курс	III курс	I курс	II курс	III курс
Фельдшерський	3 групи “А” (43) “В” (42) “С” (40)	2 групи “А” (34) “В” (33)	2 групи “А” (32) “В” (30)	–	1 група (34)	2 групи “А” (33) “В” (31)	1 група (13)	– (?)	1 група (29)?
Акушерський	1 група (46)	–	1 група (14)	1 група (44)	1 група (30)	–		1 група (28)?	1 група (26)?
Зуболікувальний	–	–	–	1 група (44)	1 група (36)	–	1 група (17)	1 група (36)?	1 група (31)?
Фармацевтичний	–	–	–	1 група (44)	1 група (31)	–	1 група (13)	1 група (30)?	1 група (29)?

Таблиця 1. Структура Ніжинської фельдшерсько-акушерської школи

Усього учнів у цей час у НФАШ нараховувалося 327 осіб. Невідомо, чи всі учні III курсу успішно закінчили школу, є дані лише щодо I і II курсу – з I на II курс переведилося 94 учнів, з II на III – 115 [5].

Останній 1943/44 навчальний рік в окупаційний період школа планувала розпочати з такими відділами I курсу:

- зуболікарський (17 учнів);
- фармацевтичний (13 учнів);
- фельдшерсько-акушерський (13 осіб) [6].

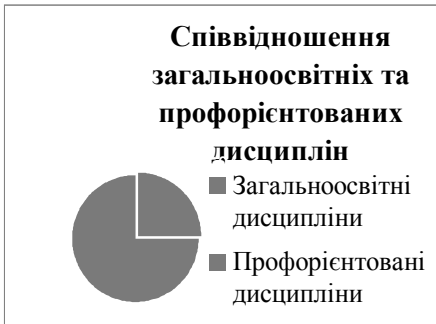
Щодо II і III курсів точних даних немає. За наказом директора школи № 28 від 23 серпня 1943 р. про переведення учнів на наступний курс, на II курсі мали навчатися учні на таких відділах:

- зуболікарський (36 учнів);
- фармацевтичний (30 учнів);
- акушерський (28 учнів).

III курс повинен був мати такі відділи:

- зуболікарський (31 учень),
- фармацевтичний (29 учнів);
- фельдшерський (29 учнів);
- акушерський (26 учнів) [7].

У НФАШ викладалися як загальноосвітні, так і профорієнтовані дисципліни. До перших належали українська мова, німецька мова, українська література, математика, фізика, хімія, фізкультура. Профорієнтованих було набагато більше: латинська мова, фізіологія, анатомія, фармакологія, патологічна фізіологія, патологічна анатомія, гігієна, мікробіологія, внутрішні хвороби, хірургія, дитячі хвороби, гінекологія, акушерство, фізіотерапія, інфекційні хвороби, отоларингологічні хвороби, нервові хвороби, хвороби ока, хвороби шкіри, ботаніка, технологія. Залежно від відділу (спеціалізації) сітка годин, що відводилася на вивчення певної дисципліни варіювалася [8].

За наведеного переліку дисциплін можна зробити висновок, що випускники НФАШ отримували непогану базову і достатньо широку медичну освіту. Щоправда, невідомо як глибоко вивчалися профільні дисципліни в межах навчального процесу. Але як мінімум основи даних предметів учні повинні були засвоїти.

До дисциплін, які викладалися протягом усіх трьох курсів, безперечно входили українська та німецька мови. Можливо, були й інші, але з наяв-

ного розкладу теоретичних годин на 1–15 травня 1942 р. це встановити неможливо [9].

Окрім теоретичного навчання, для II і III курсу передбачалося проходження практики. З навчального плану на друге півріччя 1942/43 навчального року на 6 груп II і III курсу виділялося разом 5648 годин для практики. Для порівняння: кількість годин для теоретичних занять для всіх трьох курсів на рік передбачалося 4816.

Практику учні НФАШ проходили у медичних закладах Ніжина: аптеках, поліклініці та лікарні.

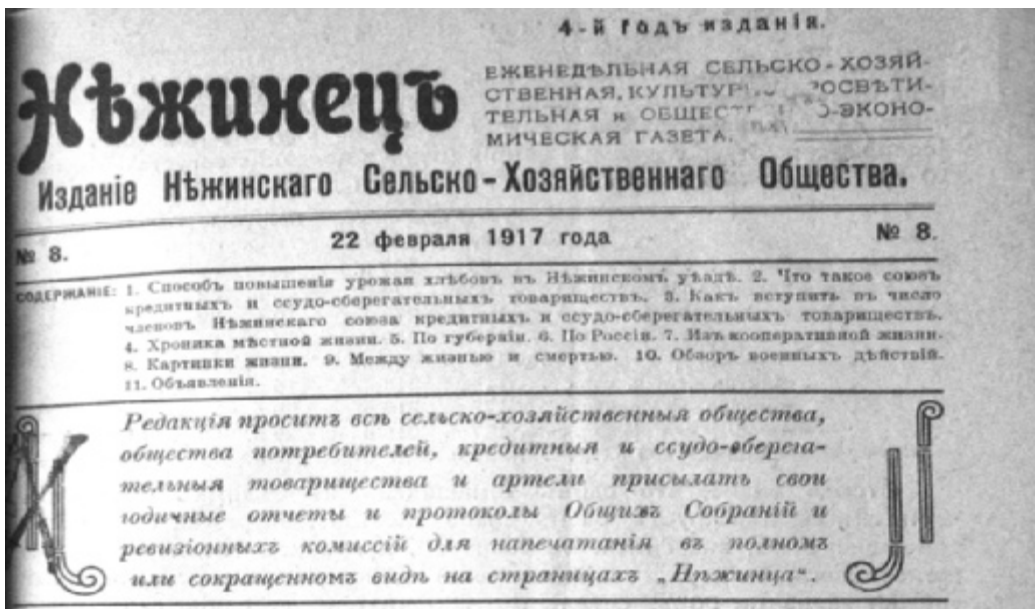
На час проходження учнями практики, групи поділялися на менші структурні одиниці – бригади на чолі з бригадирами. Функції останніх цілком установити не вдалося. Відомо лише, що бригадири мали відмічати присутніх і підтримувати дисципліну на практичних заняттях [10]. Кожна група складалася з трьох бригад. Такий поділ був спрямований на підвищення ефективності закріплення теоретичних знань на практичних заняттях. Бригада, яка нараховувала приблизно 10 учнів, могла більш ефективно виконувати навчальні завдання.

Навчальний рік у НФАШ тривав 39 тижнів і поділявся на 2 півріччя (семестри), далі кожен семестр поділявся на 2 чверті. Між навчальними роками, семестрами і чвертями були канікули (від 1 тижня). Семестри, здебільшого закінчувалися іспитами, які показували рівень успішності учнів. Навчання розпочиналося з 1 вересня, завершувалося – 4 липня (в 1942р., наступного року – 1 серпня).

Підсумовуючи слід зазначити, що в роки окупації Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа була одним із найбільш потужних освітніх закладів міста. В цьому навчальному закладі змогли завершити навчання учні, які розпочали його ще за радянської влади. Водночас, за два роки німецької влади кількість учнів навіть збільшилася. За часи окупації Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа встигла зробити 2 випуски – загалом близько 140 чоловік. У 1942–1943 роках також збільшилася порівняно з довоєнним періодом кількість спеціалізацій навчання, учні проходили належну як теоретичну, так і практичну підготовку.

Посилання

1. Дудченко Г., Шпитяк В. Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа у 1941–1943 роках (за архівними матеріалами) // Ніжинська старовина. Ніжинознавчі студії № 5: Збірник регіональної історії та пам'яткознавства. Вип. 6 (9). – К., 2008. – С. 154–172.
2. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-4387, оп. 1, спр. 5, арк. 10.
3. Там само, спр. 160, арк. 1.
4. Там само, спр. 25, арк. 1.
5. Там само, спр. 160, арк. 1.
6. Там само.
7. Там само.
8. Там само, спр. 3, арк. 58; спр. 5, арк. 11; спр. 160, арк. 1; спр. 172, арк. 40 зв. – 41 зв.
9. Там само, спр. 3, арк. 58.
10. Там само, спр. 15, арк. 26.

До статті М. Погапенка “Газета “Нѣжинецъ” у 1917 році (до історії періодичних видань Ніжинщини) (с. 166–172)

